

Mõnda valdkonna teadusajakirjadest

Kadri Tüür

Studia Vernacula haardealas toodud juhtmõtteks on oskustepõhise uurimistöö edendamine Eestis. Seni on kaastööd ajakirjale tulnud peamiselt TÜ VKA rahvusliku käsitöö osakonna kraadiõppuritelt ning ainelise kultuuripärandi uurimisega tegelevatelt teadlastelt. Kui vaadata Studia Vernacula kaastööde kasutatud kirjanduse loetelusid, siis toetuvad need olulisel määral varasematele eestikeelsetele publikatsioonidele; võõrkeelse võrdlusmaterjali leidmine praktiliste oskuste rakendamisest pärandtehnoloogiate uurimisel on raskem. See ei tähenda siiski, et seda üldse poleks või et sarnase fookusega teadusväljaandeid mujalt maailmast mõningase intensiivse otsimistöö tulemusena leida ei õnnestuks.

Eestis ilmub pärandtehnoloogiat puudutavaid esemeuurimusi ja artikleid lisaks Studia Vernaculas avaldatavatele kaastöödele eri teadusalade ning institutsioonide väljaannetes, millest olulisimad on Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat, Eesti Vabaõhumuuseumi ja sealse maa-arhitektuuri keskuse väljaanded, aga ka ajakirjad Tutulus, Estonian Journal of Archaeology, Muuseum, Renovatum Anno jt. Samuti avaldavad käsitööuurimusi mitmed kohalike muuseumide väljaanded. Tihti on need siiski pigem artefakti kui tegemise kesksed. Üks põhjus võib olla selles, et mingit esemetüüpi esindava füüsilise objekti uurimine on mõnevõrra hõlpsam kui selle valmistamise või sellega tehtava töö protsessi süvenemine, mis hõlmab nii meistri mõttetööd, materjalivalikut kui ka töövõtteid, rääkimata mitmetest veelgi raskemini sõnastatavatest kaalutlustest ja väärtushinnangutest, mis eseme valmis tegemisel mängivad oma kaalukat, ehkki vaikivat rolli.

Käsitöö-uuringud (*craft research*)

Esimese Studia Vernaculale kõige sarnasema uurimisfookusega rahvusvahelise teadusajakirjana võiks nimetada väljaannet Craft Research. See ilmub alates 2010. aastast sagedusega kaks korda aastas, kõik numbrid on kättesaadavad ka internetis; samuti kajastuvad need mitmetes teadusartiklite andmebaasides. Väljaande tutvustuses on öeldud: „Ajakirja Craft Research eesmärgiks on tutvustada ja edendada olemasolevat ning tärkavat käsitööuurimust, mis hõlmab materjalide, protsesside, meetodite, mõistete, esteetika

ja stiili uurimist, seda nii käsitöö ja tarbekunsti kui käeliste oskuste õpetamise vallas.”¹ Rõhutatakse vajadust tuua käeliste oskuste põhjal loodud teadmisi akadeemilises vormis ka mitte-käsitööliseni, sest see on otseselt vajalik nii tulevikus toimetulemiseks kui kitsamalt käsitööteaduse kui uurimisvaldkonna tugevdamiseks. Ajakirja toimetavad kullassepahariidusega disainiuuriija Kristina Niedderer Manchester Metropolitan University’st ning Nottingham Trent University tekstiilitehnoloogiate ja -pärandi uurija Katherine Townsend. Nad on ka ise kirjutanud arvukalt artikleid ning loodetavasti saab Studia Vernacula lugeja tutvuda nende seisukohtadega käelise töö uurimise ja õpetamise teemal juba meie järgmises numbris. Ajakiri määratleb oma valdkondadena *Fashion, visual arts*, kuid enamus kaastöödest on rõhuga käelistel oskustel. Meiegi lugejatele tuttavatest autoritest on seal hiljuti ilmunud Kärt Summataveti artikkel pärandist ja innovatsioonis (Summatavet 2019: 277–286), samuti on seal oma uurimusi avaldanud Rootsi pärandoskuste uurijad eesotsas Gunnar Almevikiga (Eriksson jt 2019: 17–39) ning paljud Soome uurijad, teiste hulgas ka meie ajakirja rahvusvahelise toimetuskolleegiumi liikmed (vt Dillon, Kokko 2017: 193–222).

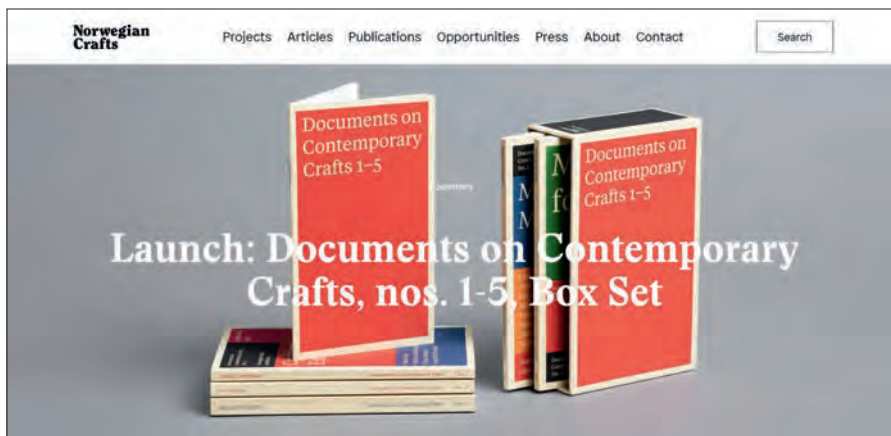
Journal of Modern Craft² alustas ilmunist 2008. aastal. Selle rubriigid on jaotatud väga meie ajakirjaga sarnase loogika järgi – iseäranis tuleks siin esile tõsta alajaotust „Statement of Practice”, mis vastab suuresti meie „Praktikapeeglile” ja sisaldab tegevkäsitöölise ülevaateid nende jaoks olulistest töömeetoditest, tööriistadest ja tööprotsessist. Artiklite teemade ja autorite ring on väga lai, ulatudes tänapäeva Alaska kalastajate kunstist digitaalse modelleerimise filosoofiliste järeldamiseni. Oluliseks alateemaks on ka käsitöö soolised aspektid ja feministlik uurimus. Tagasisivaates kümne aastakäigu ilmumise puhul ajakirja toimetajate poolt koostatud ülevaateartikkel (Journal editors 2017: 5–18) annab kompaktse pildi aastate jooksul kaetud teemadest, piirkondadest, uurimisküsimustest. Ühe teemana, mis vajab tulevikus lähemat käsitlemist, nimetatakse puht-teoreetilisi artikleid käsitööuurimise filosoofia ja metodoloogia teemal. Leitakse, et ainult kunsti ja käsitöö vahelise piiri üle arutlemisest ei piisa, see ei vii edasi.

Journal of Design History³ keskendub peaaesjalikult visuaalse kultuuri-pärandi ajaloole ja raamatututvustustele, kuid on avaldanud ka käsitöö teemadele keskendunud erinumbri (17(3)/2004) tähendusrikka alapealkirjaga „Dangerous Liaisons: Relationships between Design, Craft and Art” („Ohtlikud suhted: disain, kunst ja käsitöö”), kus käsitletakse muuhulgas

1 <https://www.intellectbooks.com/craft-research>

2 <https://www.tandfonline.com/toc/rfmc20/current>

3 <https://academic.oup.com/jdh>

Pilt 1. Kogumik Norra käsitöö aktuaalsetel teemadel. Kuvatõmmis norwegiancrafts.no lehelt.

kodukäsitöoliste valikuid oma tööde tegemisel ja tänapäevaste artefaktide materiaalsust.

Põhjamaade väljaannetest on pärandtehnoloogia valdkonna jaoks üks olulisemaid Norras välja antav *Techné at Series – Research in Sloyd Education and Craft Science A*,⁴ mis avaldab nii metodoloogilisi kui empiirilisi uurimusi käsitööteaduse ja -õpetamise alalt inglise ja skandinaavia keeltes. Ühes viimastest numbritest leidub näiteks huvitav käsitlus pärandoskuste ja matkatarkuste lõimimise kohta (Haukeland, Sæterhaug 2020: 49–63). Põhjamaade artiklikogumikke tänapäeva käsitööuurimusest võib leida ka lehelt norwegiancrafts.no publikatsioonide rubriigist. Viiest köitest koosneva kasseti⁵ põhirõhk on muuseumikogudel ning nende kasutamisel, kuid puudutatakse ka tegemise küsimusi ning materiaalsusega seotud filosoofilisi probleeme. Soomes välja antav võrguajakiri *Artefactum*,⁶ mis keskendus muuseumide kogudes leiduvate esemete lähiuurimisele, ei ole praeguseks rahastuse lõppemise tõttu kahjuks enam avalikult kättesaadav, kuid leht on arhiveeritud ja avatud Soome esemeuurijate võrgustiku liikmetele.

Siinkohal on veel oluline tähele panna, et pärandtehnoloogiaga seotud märksõnad ei moodusta kuidagi üheselt korrastatud süsteemi. Materiaalsele praktikale keskenduvat käsitöö-uurimust avaldavad Briti teadusajakirjad enamasti üldnimetuse all „disainiajalugu” (*design history*); Ameerikas kasutatakse aga pigem „materiaalse kultuuri” (*material culture*) nimetust. Üks

4 <https://journals.hioa.no/index.php/techné/index>

5 <http://www.norwegiancrafts.no/publications/documents-on-contemporary-crafts-no-5-material-perceptions>

6 <http://www.artefacta.fi/tutkimus/artefactum>

oluline otsisõna, millest pärandtehnoloogidele veel kasu võiks olla, on juht-artiklis lähemalt selgitatud *practice-led* lähenemine – praktilisel tegemisel põhineva uurimismeetodi rakendamine. Kui näiteks EBSCO andmebaasis kitsendada otsingut *practice-led* märksõnaga *craft*, võib lisaks üldfilosoofilistele ja kunstiloomet puudutavatele uurimustele leida ka mitmeid käelist tegevust uurivaid ja mõtestavaid kirjutisi, nii artikleid kui dissertatsioone, näiteks olgu siin nimetatud Ulrik Hjort Lasseni (2014) doktoritöö Göteborgi Ülikoolis puusepatöö märkimisvõtetest⁷ või Katharina Bianca Vonesi (2017) doktoritöö Dundee Ülikoolis digitaalsetest ja interaktiivsetest ehetest⁸.

Pärändiuuringud

Mõnevõrra kattub meie fookus kultuuripärandi uurimisele pühendatud ajakirjadega, näiteks International Journal of Heritage Studies. Selles ajakirjas on ilmunud Studia Vernacula esimese väljaande baasil loodud artikkel (Parts jt 2011: 401–425).⁹ Ajakiri keskendub kultuuripärandi kaitse ja haldamise teemadele, seda nii ainelise kui vaimse pärandi vallas. Erilist tähelepanu pälvis autentsuse mõiste – muuhulgas muidugi ka küsimus, kas seda on üldse võimalik ajas muutuva elava pärandi kohta kasutada.

Journal of Cultural Heritage tegeleb peaasjalikult ainelise, eriti ehituspärandi konserveerimise küsimustega. Kõige enam alla laaditud artikliks on ajakirja kodulehe andmetel soojustusvahtude kasutamisest ehituspärandi hulka kuuluvatel hoonetel.¹⁰ Artiklid paistavad silma range teadusliku ülesehitusega ning need kombineerivad enamasti täppisteaduslikke uurimisviise (materjalide analüüs, mikroskoobi abil uurimine, mõõtmine ja keemia) ajalooliste meetoditega (nt töö arhiivimaterjalidega, ajalooliste allikatega), kuid seal leidub ka filosoofilisemaid artikleid. Juhtartikli lõpus mainitud keskkonnahoiu aspekti silmas pidades tasub siin ära märkimist veel Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development,¹¹ mille käesoleva aasta esimene number on pühendatud pärandi ja jäätmete väärindamise problemaatikale: ehitusmaterjalide taaskasutus, ringmajanduse ja uusloome põhimõtete rakendamine pärandikaitstes, aga ka ehituspärandi taastamine maavärrinate ja sõdade kaasa toodud purustustest. Ajakiri ilmub „ehitatud keskkonna” (*built environment*) valdkonnas; peamiselt on seal esil muinsuskaitseline perspektiiv.

7 <http://hdl.handle.net/2077/35598>

8 uk.bl.ethos.716235

9 <http://www.tandfonline.com/toc/rjhs20/17/5>

10 <https://www.sciencedirect.com/journal/journal-of-cultural-heritage> > most popular

11 <https://www.emerald.com/insight/publication/issn/2044-1266/vol/10/iss/1>

Materiaalse kultuuri uuringud

Kitsamalt materiaalse kultuuri uuringutele pühendatud ajakirjadest võiks siin põgusalt nimetada veel järgmisi pärandtehnoloogiliselt huvipakkuvaid artikleid avaldavaid ajakirju, nagu antropoloogilise kallakuga Journal of Material Culture¹² ja Kanada muuseumide ühisajakirjana sündinud inglis- ja prantsuskeelne Material Culture Review / Revue de la culture matérielle.¹³

Märksõna *vernacular* viib meid enamasti puitehitiste teemaliste ajakirjade juurde (Vernacular Architecture,¹⁴ Perspectives in Vernacular Architecture¹⁵). Nende rõhuasetus on pigem arhitektuursel kui tegemiskesksel vaatel; paljud artiklid keskenduvad linnades asuvatele puitehitistele ning kasutavad täppisteaduste meetodeid nagu dendrokronoloogia.

Meie eelmises numbris ilmunud intervjuus mainib Jason B. Jackson Indiana Ülikooli juures välja antavat trükistesarja Material Vernaculars, millel lisaks sarnasena kõlavale nimele on ka kokkupuutepunkte pärandtehnoloogia-uuringutega. Sotsiaalteaduste valdkonda kuuluva sarja tutvustuses on öeldud, et seal ilmuvad käsitlused kombineerivad esemeliste ja visuaalsete kultuurinähtuste uurimisel ajaloolisi, etnograafilisi ja objektikeskseid uurimismeetodeid. Sarjas esimesena avaldatud artiklikogumik „Objects, Images, and Their Social Worlds” (Jackson 2016) pakub hulga sissevaateid traditsiooniliste ja tänapäevaste esemete loomise ja kasutamise tagamaadesse. Kohalikust rahvapärasest kultuurist lähtuv esemeuurimus asetatakse laiemasse ühiskondlikku konteksti ja ajaloolisele taustale. Sellist lähenemist „kitsamalt laiemale” oleks ka meie esemeuurimusse kindlasti juurde vaja. See on vajalik mitmete miks-küsimuste avamiseks. Kui me eset uurides mõtleme, miks ta just selline on välja tulnud, tuleb meil lisaks meistri ees seisnud valikutele mõelda ka piirangutele, olgu nendeks siis materjali kättesaadavus või parasjagu valitsenud ühiskonnakorralduse reeglid. Igas materiaalses objektis on alati peidus ka hulk mittemateriaalseid tähendusi.

Varia

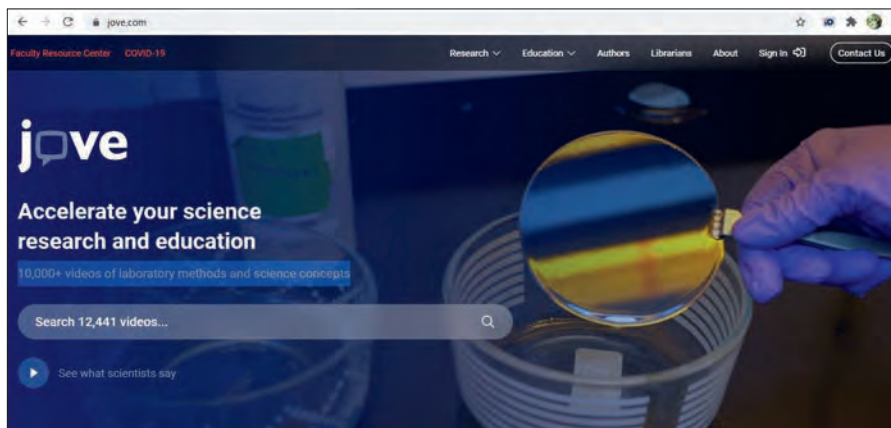
Hulganisti leidub ka kitsamalt tekstiilile, puitehitistele (rohkem küll arhitektuuriloolaste kui puusepa vaatevinklist) või tarbekunstile pühendatud ajakirju, samuti teadusloo ja tehnoloogiauuringute alaseid väljaandeid, kust võib leida ka pärandtehnoloogilisest vaatevinklist kirjutatud kaastöid. Käesoleva ülevaate raames ei jõua me neil üksikasjalisemalt peatuda. Teistes

12 <https://journals.sagepub.com/home/mcu>

13 <https://journals.lib.unb.ca/index.php/MCR/about>

14 <https://www.tandfonline.com/loi/yvea20>

15 <https://www.jstor.org/journal/persvernarch>

Pilt 2. Videoajakirja JoVE avaleht. Kuvatõmmis *jove.com* lehelt.

Euroopa keeltes ilmuvatest ajakirjadest (lisaks eespool märgitud Skandinaavia väljaannetele) võib usinam otsija meie huvidega kattuvaid käsitlusi leida näiteks *Ethnologia Fennica*¹⁶ teemanumbritest, mis keskenduvad materiaalse kultuuri uurimisele, kuid enamasti on tegemist siiski pigem etnoloogilise kui pärandtehnoloogilise lähenemisviisiga. Samuti võib huvitavat lugemist leida Ungari Teaduste Akadeemia teadusajakirjast *Ethnographia*,¹⁷ mille digiteeritud aastakäikude loend algab aastaga 1890.

„Varia” valdkonna huvitavamate näidetena võiks esile tuua veel isetegemisele pühendatud veebiajakirja *Low-Tech Magazine*¹⁸ ja videote kujulisi kaastöid avaldava JoVE,¹⁹ mis tutvustab end kui „esimest ja ainsat eelretsenseeritavat videoajakirja”, kus peasjalikult pakutakse küll sissevaateid meditsiini ja biotehnoloogia valdkonda kuuluvate uurimismeetodite, laboriekspérimentide ja tehnoloogiate „kõõgipoolele”, kuid kindlasti oleks millestki sarnasest abi ka käsitöõuurijatele ja pärandtehnoloogidele. Tuleb küll öelda, et JoVEs avaldamiseks ei piisa peakaamera teatud koduvideost, vaid väljavalitud kaastöö-ettepanekuid saadetakse filmima spetsiaalne teadusfilmimeeskond (mis teadagi on seotud ka rahaliste kulutustega).

Lõpetuseks

Siinne põgus ülevaade pärandtehnoloogia-alaseid uurimusi avaldavatest teadusajakirjadest ei ole kahtlemata ammendav. Täiesti käsitlemata jäid

16 <https://journal.fi/ethnolfenn/issue/archive>

17 <http://neprajihirek.hu/ethnographia>

18 lowtechmagazine.com

19 jove.com

praegu näiteks vene- ja saksakeelsed teadusajakirjad, mis suure tõenäosusega toovad lähemal tutvumisel kaasa veel kõvasti üllatusi ja äratundmisrõõmu. Mida aga sellest ülevaatest võiks veel järeldada – siinsete algupäraste uurimistulemuste tutvustamiseks muukeelsele publikule on olemas suurepärase võimalused, neid tuleb lihtsalt asuda senisest julgemini kasutama!

Allikad

Eriksson, Lars, **Seiler**, Joakim, **Jarefjäll**, Patrik, **Almevik**, Gunnar 2019. The time-space of craftsmanship. – *Craft Research* 10 (1), 17–39.

Dillon, Patrick, **Kokko**, Sirpa 2017. Craft as cultural ecologically located practice: Comparative case studies of textile crafts in Cyprus, Estonia and Peru. – *Craft Research* 8 (2), 193–222.

Haukeland, Per Ingvar, **Sæterhaug**, Sidsel 2020. Crafting nature, crafting self. An ecophilosophy of friluftsliv, craftmaking and sustainability. – *Techne serien – Forskning i Slöjdpedagogik och Slöjdvvetenskap* 27 (2), 49–63.

Jackson, Jason Baird 2016. *Objects, images, and their social worlds*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.

Journal editors 2017. Modern craft studies: The decade in review. – *The Journal of Modern Craft* 10 (1), 5–18.

Journal of Design History 2004. *Special issue: Dangerous Liaisons: Relationships between Design, Craft and Art* 17 (3).

Lassen, Ulrik Hjort 2014. *The invisible tools of a timber framer – A survey of principles, situations and procedures for marking*. Doktoritöö. Göteborg: University of Gothenburg.

Parts, Priit-Kalev, **Rennu**, Madis, **Jääts**, Liisi, **Matsin**, Ave, **Metslang**, Joosep 2011. Developing sustainable heritage-based livelihoods: an initial study of artisans and their crafts in Viljandi County, Estonia. – *International Journal of Heritage Studies*, 17 (5), 401–425.

Summatavet, Kärt 2019. Wrapped in a rainbow: Inspiration and innovation through traditional crafts. – *Craft Research* 10 (2), 277–286.

Vones, Katharina Bianca 2017. *Towards the uncanny object: creating interactive craft with smart materials*. Doktoritöö. Dundee: University of Dundee.

Kadri Tüür (s 1975) on TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia teadur ja Studia Vernacula peatoimetaja; doktori-kraad semiootika ja kultuuriteooria alal Tartu Ülikoolist (2017). Viljandis juhendab magistrantide akadeemilise kirjutamise praktikat ning peab loenguid erialakirjandusest ja semiootikast.

Kadri Tüür. Sandra Urvaku foto.

On scholarly journals in craft research

Abstract

This article offers a brief survey of international scholarly journals on craft research and related fields (heritage protection and management, vernacular architecture, textile heritage, etc.).

In Estonian language, studies of material culture are chiefly published in the yearbooks of memory institutions, such as museums. Internationally, special publications focused on craft research were only established in the 21st century. In the Scandinavian countries, the notion of 'sloyd' is central to this type of research. In the European context, craft research is often categorised under 'design history', whereas in America it can be found under the label 'material culture'. If one wishes to find studies on traditional wooden architecture, the keyword 'vernacular' comes in handy. One important search term is 'practice-led' research, as it is the closest one to the approach employed in the teaching and research activities of the Native craft department in University of Tartu Viljandi Culture Academy. What can be learnt from international publications is their skill in placing case studies within a wider global cultural, historical and economic background.

Heritage studies are relevant to craft research as craft and its outcomes are often connected with material and immaterial cultural heritage. Interest in sustainable materials and resource use has risen notably during recent decades, and this is also reflected in scholarly publications.

Some journals stand out with their experimental approach to contributions. For example, video publications could be very useful not only for lab practitioners, but also for craft researchers. The array of publications on craft research is relatively wide, and we should not hesitate to make good use of all the wonderful resources available.